

Наставно-научном већу
Факултета политичких наука
Универзитета у Београду

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду усвојеној на 6. седници одржаној 24. маја 2018. године, именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата мр Горана Жеравчића под насловом „РАЗВОЈ ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА У БиХ ПОД УТИЦАЈЕМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ“, у саставу: **проф. Др Тања Мишчевић**, Факултет политичких наука БУ, **проф. Др Драган Голубовић**, Универзитет *Educons*, и доц. **Др Душан Спасојевић**, Факултет политичких наука, Универзитета у Београду.

Комисија је прегледала и оценила подобност наведене докторске дисертације за јавну одбрану и сходно томе Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Горан Жеравчић рођен је 8. 10. 1964. у Зеници. Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву завршио је 1991., а звање магистра политичких наука стекао је 2003. на Факултету политичких знаности у Загребу, Хрватска. Почетно професионално искуство стицао је у институцијама међународне заједнице (УНХЦР и Уред високог представника међународне заједнице у БиХ), а 2004. године основао је консултанску фирму специјализовану за фондове ЕУ-а и пројекте техничке подршке. Као консултант учествовао је у извођењу више од 80 пројеката у БиХ, Хрватској, Србији, Македонији и

Албанији. Уско је специјализован за пројекте демократизације, изградње капацитета и реформу јавне управе.

Колега Жеравчић водио је низ истраживања за потребе Представништва ЕУ-а у БиХ, међу којима су и студије мапирања цивилнога друштва у БиХ 2009. и 2016. године. До сада је објавио више од 20 студија, чланака и анализа везаних за европске интеграције и развој цивилнога друштва на западном Балкану.

Списак објављених радова:

1. Горан Жеравчић, Партиципативна демократија у Босни и Херцеговини, Култура полиса Бр. 38, година XVI, 2019.
2. Горан Жеравчић, “Улога опћина у процесу стабилизације и придруживања и апсорпцији средстава из предприсупних фондова ЕУ ” – Градачаћи гласник – часопис за културу и историју, (Vol. 25. година XII) Грачаница, 2008.
3. Горан Жеравчић “Развој малих и средњих предузећа у контексту европских интеграција” – Business Development Conference 2008 - Зборник радова из подузетништва (Год. 1/Vol. 1), Зеница, 2008
4. Горан Жеравчић “Анализа институционалне сурадње владиног и невладиног сектора у БиХ” – Kronauer Consulting Publishing, Сарајево, 2008.

Дисертација колеге Жеравчића у погледу форме и садржаја испуњава техничке и стилске стандарде, те је у складу са правилима које је прописао Универзитет у Београду. Обим текстуалног дела дисертације износи 315 страница А4 формата (фонта Times New Roman 12, прореда 1.5, маргине 30 мм). Дисертација поред тога садржи 25 страна релевантних извора са укупно 256 библиографских јединица коришћених у истраживању. Докторска дисертација представља заокружену логичку целину у научном и методолошком смислу. Увидом у евиденцију библиотеке Факултета политичких наука, као и Универзитетске библиотеке “Светозар Марковић“, утврђено је да, до сада, није брањена дисертација под истим именом.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет и циљ дисертације је утврдити каква је улога процеса европских интеграција и ЕУ на развој цивилног друштва у БиХ, његове техничке, финансијске и стручне капацитете, као и капацитете да активно буде укључено у креирање јавних политика у БиХ. У емпиријском смислу циљ укључује истраживања стања развијености цивилног друштва и анализу правног и институционалног оквира сарадње владиног и невладиног сектора у Босни и Херцеговини, при чему се као параметри користе секторска умреженост цивилног друштва, организирано учешће цивилног друштва у процесу дефинисања јавних политика, институционални механизми сарадње са јавним/државним сектором, као и капацитети цивилног друштва да повуку средства из ЕУ фондова.

Организације цивилног друштва одиграле су изузетно значајну улогу на читавом простору бивше Југославије, како за време рата 1991-1995. дистрибуирајући међународну хуманитарну помоћ до крајњих корисника, тако и након рата дајући велики допринос у кључним политичким и друштвеним процесима као што су демократизација друштва, повратак избеглих и прогнаних, политичка стабилизација региона, помирење, заштита људских права, социјална инклузија, итд.

Међутим, промењена политичка ситуација у региону, његовом ужем и ширем окружењу, пред цивилно друштво поставља сасвим другачије изазове. Уместо дистрибуције хуманитарне помоћи или пружања подршке повратку избеглих и расељених, нове политичке околности траже снажнији ангажман организација цивилног друштва када је у питању учешће грађана у дефинисању јавних политика, праћењу и анализи ефеката јавних политика, борби против корупције, итд. Осим потреба да се цивилно друштво значајније укључи у процес демократизације читавог региона, велики изазови стоје пред цивилним друштвом када је у питању прилагођавање и хармонизација правних и институционалних стандарда земаља региона са стандардима који важе у Европској унији и испуњавању услова које земље Западног Балкана морају испунити како би постале пуноправне чланице Европске уније. Нови изазови који су постављени пред цивилно друштво траже потпуно другачији тип функционисања цивилног друштва, али и изградњу сасвим другачијег односа према јавном/државном и приватном сектору. Изградња

партнерског односа с државом кроз грађански, политички и социјални дијалог захтева изградњу одговарајућег правног, институционалног и фискалног оквира, као и јачање техничких и стручних капацитета цивилног друштва.

Комуникацијским актом “Civil Society Dialogue Between the EU and Candidate Countries ” од 29. 6. 2005. године Европска комисија јасно наглашава да сваки будући ангажман Европске уније мора бити подржан од стране јаког, свеобухватног и континуираног дијалога између друштава земаља кандидаткиња за Европску унију и земаља чланица Европске уније, те да цивилно друштво мора играти веома важну улогу у премештавању проблема дистрибуције информација, у бољем међусобном разумевању и повезивању, као и усклађивању људи, њихових култура, политика и економских система.

Ова дисертација покушава да понуди орговор на питање о томе каква је реална улога цивилног друштва у БиХ, посебно у контексту европских интеграција, с обзиром на његове тренутне техничке капацитете и степен развијености? У чему јавни сектор (држава) види потребу и интерес за сарадњом с цивилним друштвом? Који би се друштвени проблеми могли лакше решавати у БиХ у сарадњи ова два сектора? Кроз коју форму јавни сектор види реализацију те сарадње и шта државне институције БиХ (могу учинити да помогну даљем развоју цивилног сектора, како би он могао остваривати своју друштвену улогу?

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

У докторској дисертацији кандидат мр Горан Жеравчић поставља шест хипотеза које у току рада анализира и доказује. Кључна хипотеза од које докторанд полази и коју успешно доказује је да Европска унија и процес интеграције Босне и Херцеговине у ЕУ имају изузетно значајну улогу у развоју цивилног друштва у БиХ, успостављању функционалних механизма сарадње између владиних институција и цивилног друштва и укључивању заинтересоване јавности (што укључује и организације цивилног друштва) у процес креирања и спровођења јавних политика у Босни и Херцеговини. Поред ове основне хипотезе, кандидат полази од следећих 5 посебних хипотеза:

1) Цивилно друштво у БиХ као део јавног простора између државе и породице, институционално формализован у удружења и фондације, још увек је слабо развијено и без неопходних техничких и стручних капацитета како би играло значајнију улогу у дефинисању и спровођењу реформи неопходних за укључивање БиХ у ЕУ.

2) Изградња капацитета цивилног друштва и успостава “одрживог троугла” захтевају успостављање подстицајног окружења за развој одрживог цивилног друштва као партнера у политичком и социјалном дијалогу и успостављању правног, институционалног и фискалног оквира за учешће цивилног друштва у креирању јавних политика за што је неопходна даља подршка институција ЕУ.

3) Допринос цивилног друштва у процесу приближавања БиХ ЕУ и усаглашавању правног и институционалног оквира и стандарда ЕУ у директној вези је са спремношћу влада у БиХ да подржи успостављање подстицајног окружења за развој одрживог цивилног друштва. Генерално гледајући, развој институционалне сарадње између владиног и невладиног сектора је још увек у повоју, па је тиме и улога цивилног сектора у процесу европских интеграција веома лимитрана.

4) Владин сектор у БиХ још нема јасну представу о важности цивилног друштва и његовог доприноса општем добру. У БиХ доминира политичко схватање да је државни (владин) сектор једино место унутар којег се креира свака јавна политика (policy) и да административни (државни) апарат служи искључиво интересима у томе тренутку доминантне политичке већине. Стога било која промена може доћи искључиво променом политике, односно променом владајуће политичке већине. У таквом окружењу, невладин сектор се доживљава искључиво као реметилачки фактор, односно инструмент притиска различитих међународних фактора који путем невладиних организација желе да врше притисак на локалне политичке факторе.

5) Континуирана подршка цивилном друштву у БиХ од стране институција ЕУ биће потребна и у будућности како би се наставила демократизација

босанскохерцеговачког друштва и како би се створиле какве такве претпоставке за очување БиХ као мултиетничке демократске државе и њено укључивање у ЕУ.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација Горана Жеравчића има четири основне тематске целине, уводно и закључно поглавље, као и списак коришћене литературе, биографију кандидата и пратеће изјаве.

Прво, уводно поглавље резервисано је за уводне и медолошке напомене о основној истраживачкој замисли, истраживачким питањима и одређивању предмета истраживања. У овом делу кандидат представља и основне хипотезе које ће у раду проверавати.

Основни циљ другог поглавља јесте да се дефинише основна терминологија - појам цивилног друштва и његов однос према држави, као и да се положај цивилног друштва у развоју транзиционих и пост-конфликтних демократија постави у теоријско-аналитички оквир. Посебну пажњу код елаборације појма и друштвене улоге цивилног друштва колега Жеравчић посвећује разликовању теоријско-аналитичких и вредносно-нормативно-мобилизаторских функција цивилног друштва које су веома значајне за разумевање истраживачког проблема.

У трећем поглављу Горан Жеравчић идентификује политичке, социјалне и економске процесе који су, одредили данашњу улогу цивилног друштва у ЕУ, а самим тим и улогу цивилног друштва у процесу проширења ЕУ на подручје Западног Балкана. У уводном делу Жеравчић даје политички контекст идеје уједињене Европе, значење и еволуцију европских интеграција, као и аналитички преглед институционализације европске идеје. На крају овог поглавља Жеравчић презентује нормативни оквир, али и дескриптивну анализу улоге цивилног друштва у процесу проширења ЕУ.

У четвртом поглављу Жеравчић доноси детаљну и свеобухватну анализу цивилног сектора у БиХ, његову величину, структуру, капацитете, као и анализу стратешког, правног и институционалног оквира сарадње цивилног друштва и владиног сектора у БиХ.

У петом поглављу кандидат доноси компаративну анализу досадашње подршке ЕУ развоју цивилног друштва и преглед програма и пројеката усмерених на јачање капацитета и развој стимулативног окружења за развој цивилног друштва у БиХ, као и

анализу финансијске помоћи ЕУ активностима организација цивилног друштва у БиХ и њихових ефеката. Жеравчић препознаје тенденције у процесу подршке ЕУ развоју цивилног друштва и његове улоге у процесу прикључења земаља Западног Балкана са посебним освртом на јачање положаја цивилног друштва у БиХ. Основни параметри на темељу којих кандидат врши процену улоге ЕУ и процеса европских интеграција на развоју цивилног друштва у БиХ су: развијености правног и институционалног оквира за сарадњу владиног и невладиног сектора, развијеност секторских мрежа и капацитета цивилног друштва да учествује у процесу европских интеграција, учешће цивилног сектора у развоју јавних политика, постојање правног оквира за учешће цивилног друштва у процесу реформи, постојање институционалних механизма за учешће цивилног сектора у процесу програмирања, реализације и мониторинг предприступне помоћи ЕУ, степен ангажованости цивилног сектора у припреми годишњих извештаја о напретку земље у процесу европских интеграција.

Последњи, шести, део дисертације посвећен је закључцима рада, свођењу основних налаза и вредновању постављених хипотеза. Након овог дела следи списак коришћене литературе, као биографија кандидата.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертација Богдана Жеравчића се у методолошком смислу базира на четири методолошка приступа из којих логички произилазе остварени резултати и научни допринос дисертације.

Први приступ се односи на теоријско разматрање односа цивилног друштва и државе контекстуализовано у савременом пост-конфликтном друштву које се налази у процесу европских интеграција. Овакав контекст захтева разумевање и коцнептуализовање изузетно сложеног политичког и правног простора испресецаног интересима међународних, регионалних и локалних актера, нивоима власти и одлучивања са једне стране, и постојању недовољно снажног цивилног друштва са друге стране.

Други коришћени приступ је анализа доступних емпиријских и статистичких показатеља, извештаја међународних организација и других доступних анализа и студија о цивилном друштву у БиХ. Ова анализа допуњена је дескрипцијом правног контекста и

институционалног дизајна, која је коришћена у настојању да се разуме улога ЕУ у развоју цивилног друштва у БиХ.

Трећи приступ је заснован на квантитативном истраживању техничких, стручних, организацијских и финансијских капацитета цивилног сектора у БиХ. Резултате квантитативног истраживања Жеравчић је користио првенствено за оцену и анализу капацитета техничких, стручних, организацијских и финансијских капацитета цивилног сектора у БиХ и улоге коју ЕУ има у њиховом развоју.

Четврти приступ је квалитативно истраживање ставова, мишљења и виђења улоге ЕУ у развоју цивилног друштва у БиХ самих актера процеса (заснован на полуструктурираним интервјуима). Ова метода је коришћена за прикупљање квалитативних података базираних на ставовима и мишљењима субјеката и имала је за циљ да допуни разумевање формалних процеса. Квалитативна димензија неопходна је као интерпретативна допуна због високог степена неформалности у процесима доношења одлука, упркос реструктурираној политичкој и административној равни.

По Жеравчићу, недовољна демократска традиција и непостојање културе политичког дијалога и ратни сукоби 1991-95. су кључне околности које имају велики утицај на процесе европских интеграција. У таквим околностима, положај цивилног друштва и њихов односа према различитим нивоима власти показује бројне структурална ограничења и препреке, које се очитују у процесу европских интеграције и упркос њему.

Наиме, како кандидат показује, ни један ниво власти нема јасну визију улоге цивилног друштва у друштвеном развоју БиХ, те стога не изненађује непостојање јасног стратешког оквира сарадње са цивилним друштвом, ни јасно утврђених циљева и инструмената сарадње са цивилним друштвом. Тек државни ниво, односно Вијеће министара БиХ, у пар задњих година, демонстрира политичку спремност да се његова политика према цивилном друштву јасно формулише и да се изграде адекватни институционални механизми сарадње са цивилним друштвом.

Такође, јавни сектор још увек не доживљава цивилно друштво, као релевантног партнера у социјалном и економском развоју БиХ, те стога и финансирање активности организација цивилног друштва искључиво третира као трошак, а не као друштвену инвестицију која треба да подстакне развој заједнице и да допринесе артикулацији и реализацији приоритета јавних политика.

Поред свега тога, нити на једном нивоу власти у БиХ не постоји политичка воља да се дефинише улога цивилног друштва у систему социјалне заштите, здравственом или образовном систему, јер постоји уверење да би се тиме угрозио постојећи монопол јавног сектора у пружању социјалних, здравствених и образовних услуга грађанима БиХ.

Досадашњи резултати постигнути у изградњи институционалних механизма сарадње са цивилним друштвом и учешћу заинтересоване јавности и организација цивилног друштва у политичком дијалогу је превентивно последица иницијативе и захтева међународне заједнице, а примери позитивне праксе су више резултат сензибилизованости појединаца унутар јавне управе него стратешко опредељење изражено кроз јавне политике.

На основу свега изнеток кандидат закључује да ће процес изградње цивилног друштва и јачање његове улоге у креирању јавних политика и даље бити спор и мукотрпан процес, који ће и даље захтевати дугорочну континуирану подршку међународних актера. Подршка цивилног друштва како би се спровеле кључне реформе у релативно кратком временском року је круцијално у процесу приближавања БиХ ЕУ. Под тим се не подразумева само улога цивилног друштва у дистрибуцији јавних средстава према крајњим корисницима него, пре свега, значајније учешће цивилног сектора у дефинисању и спровођењу реформских политика и стратегија и подизању свести о томе шта је ЕУ и на којим се вредностима она заснива. То заправо значи да цивилно друштво треба да има врло активну улогу у покретању политичког, културног и јавног дијалога који би водио ка дубљем разумевању како европских вредности и стандарда, али и различитих култура и традиција.

Презентирани налази, методологија и хипотетички оквир, воде закључку да ће ова дисертација представљати значајан научни и друштвени допринос истраживању процеса проширења ЕУ и улози цивилног друштва у том процесу, посебно у случају БиХ. Наравно, дисертација, осим несумњивог знанственог потенцијала, има и велики и практични потенцијал за све учеснике у процесу.

Стога је реално очекивати да ће, на практичној равни, дисертација колеге Жеравчића имати и врло значајан практични потенцијал код програмирања помоћи ЕУ када је у питању јачање улоге и апсопционих капацитета организација цивилног друштва у процесу стабилизације и придруживања.

Несумљиво је да ће дисертација пружити и врло јасне упуте и одговоре на питање како у будућности изградити капацитете организација цивилног друштва, не само у БиХ него и у другим земљама Западног Балкана, да дају свој допринос у процесу присупања њихових земаља ЕУ.

6. Закључак

На основу прегледа и анализе дисертације, чланови Комисије једногласни су у оцени да је дисертација „РАЗВОЈ ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА У БиХ ПОД УТИЦАЈЕМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ“, кандидата Горана Жеравчића оригинално научно дело урађено према одобреној пријави на коју је сагласност дало Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Аутор је до налаза дошао самосталним теоријским и емпиријским радом, систематизујући постојећа и производећи нова сазнања о комплексној теми у компаративном и лонгитудиналном аналитичком оквиру, ширећи тако фонд знања о значајној, али на нашем простору недовољно систематично и скромно истраженој теми, те у том смислу свакако има теоријску и практичну вредност.

Дисертација представља заокружену логичку целину у теоријском, методолошком и научном смислу. Комисија констатује да су приликом израде поштовани прописани стандарди писања дисертације.

На основу претходно изнетих оцена Комисија предлаже Наставо-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри одбрану докторске дисертације „Развој цивилног друштва у БиХ под утицајем Европске Уније“, кандидата мр Горана Жеравчића, и проследи дисертацију, извештај и своју одлуку у даљу процедуру Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

У Београду 10. Маја 2019.

Комисија:

1. проф. Др Тања Мишчевић, Факултет политичких наука Универзитета у Београду

2. проф. Др Драган Голубовић, Универзитет Educons

3. доц. Др Душан Спасојевић, Факултета политичких наука Универзитета у Београду